

2021
5-MART

IJODKOR
O‘QITUVCHI

RESPUBLIKA
ILMIY-USLUBIY
JURNALI

www.Bestpublishing.org

«BEST PUBLICATION»

Ilm-ma'rifat markazi ©

IJODKOR O'QITUVCHI
ILMIY-USLUBIY JURNAL

MATERIALLARI TO'PLAMI

5-MART, 2021-YIL

4-SON

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

doi® digital object
identifier

Google
Scholar

 CYBERLENINKA

Ushbu to‘plamda “Ijodkor o‘qituvchi ” ilmiy-uslubiy jurnaliga kelib tushgan tezis va maqolalar o‘rin olgan.

Mazkur jurnalda zamonaviy ta‘lim tizimini rivojlantirish jarayonida innovatsion ta‘lim texnologiyalarini joriy etish va loyihalashtirish, integratsion ta‘limni rivojlantirishda yo‘nalishlar bo‘yicha kreativ g‘oyalar, takliflar va yechimlarni amalga oshirish maqsad qilib olingan. Mazkur jurnal materiallaridan OTM professor-o‘qituvchilari, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari va umumta‘lim maktab o‘qituvchilari, mustaqil tadqiqotchilar, magistrantlar, ilmiy xodimlar, iqtidorli talabalar hamda shu sohada ilmiy ish olib borayotgan tadqiqotchilar foydalaishlari mumkin.

Eslatma! Jurnal materiallari to‘plamiga kiritilgan maqolalardagi raqamlar, ma‘lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g‘riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir

Maqsudov Ulug‘bek Qurbonovich

Mas‘ul kotib

Xasanov Tursunali Xaydarali o‘g‘li

Marg‘ilon shahar 11-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi

Ma‘naviy va ma‘rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari

Nashrga tayyorlovchi

Sobirov Otabek Foziljon o‘g‘li

Qobilova Saidaxon Muahhamdjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti

TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

Mo‘minov Qobiljon Qodirovich

Fizika-matematika fanlari doktori professor

Sultonali Mannopov

O‘zbekiston xalq artisti, professor

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna

Pedagogikafanlari bo‘yichafalsafa doktori

Nikadambayeva Hilola Batirovna

Uzbekiston jurnalistika va ommaviy

kommunikatsiyalar universiteti, Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Pirimov Akram Pirimovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, dotsent

Shodiyev Furqat Davranovich

Navoiy davlat pedagogika instituti, Texnika fanlari nomzodi, Dotsent

Qurbonova Muqaddas Omonovna

Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Otaqulov Fozil Sobirovich

FarDU, bo‘lim boshlig‘i

Aslanov Xakimjon Ro‘ziboyevich

FarDU, Harbiy ta‘lim fakulteti Umumqo‘shin tayyorgarligi sikli boshlig‘i, podpolkovnik

Karimov O‘Imasbek Umaraliyevich

FarDU o‘qituvchisi

Mamatqulov Muzaffar Odiljon o‘g‘li

O‘zbekiston Yoshlar ishlari agentligi Farg‘ona viloyat boshqarmasi bo‘lim boshlig‘i

ANIQ VA TEXNIK FANLAR

Абдуллаев Фатхулла Сағдуллаевич, Исмаилов Хасан Усманович. МАТЕМАТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ТВЕРДОГО ТЕЛА, ПРИМЕНЯЕМЫЕ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ОБРАБОТКИ МЕТАЛЛОВ ДАВЛЕНИЕМ	7
Alimardonova Oysoat BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHNING AHAMIYATI, MAQSAD VA VAZIFALARI	11
Dusqobilova Aziza Rojabovna MATEMATIKANI O'QITISHDA KUZATISH VA TAJRIBA, ANALIZ VA SINTEZNING ILMIIY METODLARI	14
Ortiqov Oybek Akbaraliyevich , Zaitov Samandar KREDIT-MODUL TIZIMIDA CHIZMA GEOMETRIYA FANINI O'QITISHNING SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH	18
Ortiqov Oybek Akbaraliyevich , Seytimbetov Samad IKKINCHI TARTIBLI EGRI CHIZIQLARNI AVVALDAN BERILGAN GEOMETRIK SHARTLARGA ASOSAN GEOMETRIK YASASH USULLARI	22
FILOLOGIYA	
Инна Леонидовна Ерохина ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	26
Azimjonova Xuvaydo Toshpulatovna ONA TILI DIDAKTIKASINING METODIK MAQSAD HAMDA VAZIFALARI	28
Bobonazarova Sharapat Husanovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI FANINI O'QITISH	30
Farmonova Gulzoda Jahonovna THE WAYS OF TEACHING SPEAKING	32
Jahongir Fayzullayev MUSO TOSHMUHAMMAD O'G'LI OYBEKNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O'RN	35
Bazarova Sadafxon Ergashevna KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA SHAKLLANISH JARAYONIDA TALAFFUZ KO'NIKALARINING ROLI	42
Istamaliyeva Nargiz Sobirjonovna, Shodiyeva Sadoqat Gayratovna THE MORPHEMIC STRUCTURE OF ENGLISH WORDS AND WORD FORMATION	45
Komilova Gavharoy Vorisovna LEKSIKOLOGIYA BO'LIMIDA OMONIM (SHAKLDOSH) SO'ZLAR MAVZUSINI DIDAKTIK O'YINLAR OQALI O'TISH USULLARI	49
Sarabayeva Yulduz Samidullayevna INTERACTIVE METHODS OF INCREASING PUPILS' VOCABULARY IN ENGLISH LESSONS	52
Bekmanova Nasiba Matkarimovna, Bekmanova Mavluda Matkarimovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA ORFOGRAFIYANI O'RGATISH USLUBIYATI	56
Muydinova Sanobar Zuhritdinovna, Muydinov Sanjarbek Oriifjonovich ABDULLA AVLONIIY O'ZBEK MILLIIY PEDAGOGIKASINING TAMAL TOSHINI QO'YGAN, XALQIMIZNING BUYUK MA'RIFATPARVAR ASL FARZANDI	60
Maxsudova Nargiza Hasanboyevna NAVIOY ASARLARI MA'NAVIYATIMIZ SARCHASHMASI	66
Oripov Jaxongir Bakhtiyorovich USING BODY LANGUAGE AND GESTURES TO TEACH PRONUNCIATION	68
Rahmatova Dilfuza Ahmedovna ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR HAYOTI VA UNING G'AZALLARI VA RUBOYLARI	72
Zulaykho Nabiyeva THE EFFECTIVENESS OF TOTAL PHYSICAL RESPONSE IN TEACHING FIRST GRADE LEARNERS	78
Tursunova Dilafuz Rustamovna HOW TO IMPROVE CHILDREN'S INTEREST IN TEACHING ENGLISH	83
Xudoyberdiyeva Muhabbat Mamataliyevna INGLIZ TILINI O'RGATISHDA O'QUVCHILARNING YOSHIGA QARAB DARSNI TASHKIL QILINISHI	86
Yuldasheva Dilafuz Oriifjonovna THE ADVANTAGES OF USING NEWSPAPERS IN THE ENGLISH CLASSROOMS	88
TABIIY FANLAR	
Машарипова Шахноза Адхамбоевна ГЕОГРАФИЯ ФАНИНИ ЎҚИТИШДА ИННОВАЦИОН МЕТОДЛАР	92
Ashurova Vazira Ismoilovna FIZIKA FANINI O'QITISHDAGI ASOSIIY MEZONLARI	97
Абдирахимов Илхом Эшбоевич, ОХРАНА ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ПРИ НЕФТЕПЕРЕРАБОТКЕ	100
Abdullaeva Gulhayo Maxsudbek qizi, Shonazarov Dilshod LANDSHAFT ELEMENTLARINING UMUMIY PRINSIPLARI VA ULARNI RATSIONALLIK ASOSIDA BAHOLASH	104
Eshonqulova Matluba Xudoyberdiyevna, Omonturdiyev Azamat Abdihakim o'g'li O'SIMLIKLAR VA ULARNING AHAMIYATI, SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI	109
Qilichbek Musurmankulov Uralovich, Shaxnoza Mirzajonova TEKNOLOGIK TA'LIM DARSLARIDA, TO'GARAK ISHLARINING O'QUVCHI YOSHLARNI JAMIYATDAGI O'RNINI TOPISHDAGI AHAMIYATI	112
Файзиев Шохрух Шамси ўғли, Бобомуродова Шохсанам Шавкат қизи "ЕР ТУЗИДА ГЕОДЕЗИК ИШЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА СУНЪИЙ ЙЎЛДОШ ГЕОДЕЗИК ТАРМОҒИ (СЙГТ)ДАН ФОЙДАЛАНИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ВА ТАДБИҚ ҚИЛИШ"	116
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	
Karimova Mashhura Salimovna TA'LIMDA INNOVATION TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH	125
Mahbubaxon Sultanovna SAVOD O'RGATISH DAVRIDA SO'Z VA GAP USTIDA ISHLASH USULLARI	128
Yuldasheva Mashxura Mo'minjonovna O'ZBEKISTONDA MATEMATIKA FANINI O'QITISH METODIKASI TARIXI VA RIVOJLANISHI	133
Eshonkulova Hilola Rajab qizi PIRLS XALQARO TADQIQOTI UCHUN TOPSHIRIQLAR TAYYORLASH	141
Namatova Gulsara Bekchanovna, Raximova Nasiba Jumaboyevna UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA O'QITISH METODIKASI	145
Sabirova Shahlo Kadirovna BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING NUTQINI O'STIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH	151
Asenov Erkinbay Turg'انبayevich, Marasulova Dilfuza Xamidovna O'SMIR YOSHDAGI O'QUVCHILARDA STRESS HOLATI VA UNDA CHIQUVCHILAR VA USULLARI	155
Rustamova Muhayyo Nasirdjanovna BOSHLANG'ICH SINFI ONA TILI DARSLARIDA SIFAT MAVZUSINI INNOVATION O'QITISH METODIKASI	159
Ahmedova Feruza Atxamovna TARBIYAVIIY SOAT DARSLARINI TASHKIL ETISHNING SAMARALI USULLARI	163
Umarova Charos Panjievna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTERAKTIV METOD USULLARDAN FOYDALANISH PRINSIPLARI	167
Xidirova Barno Ilhamovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYA	172
Xo'jayeva Nasiba Muhammadovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	175
Абдурахмонов Рустам Махмудович, ГУРУХДА ДИСКУССИЯ УТКАЗИШ УСЛУБИ ХУСУСИДА	177
Муратбекова Гулчеҳра Содиковна ЭКОЛОГИК ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРИНИНГ АҲМИЯТИ	181
Нурматов Ботиржон Хусанович.,	187

ЎЎДҚОР О'ЎИТЎВЧИ ЈУРНАЛИ

05 / 2021 YIL / 4 - SON

ТАЪЛИМДА ТЕХНОЛОГИК ЁНДАШЎВНИНГ АЪАМИЯТИ Одилова Нилуфар Акрамова, Ғуломова Муқаддас Абдинабиевна БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИСИНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИ	192
Тўраева Шахло Тўйевна БОШЛАНГИЧ СИНФЛАРДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ МЕТОДИКАСИ. ТАРБИЯ НАТИЖАЛАРНИ ЎРГАНИШ ВА ТАЪЛИЛ ҚИЛИШ	201
Ro'zmetova Fazilat Erkinboyevna BOSHLANGICH SINFLARDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH	207
IJTIMOY-GUMANITAR FANLAR	
Abdullayeva Muhabbatxon Muhammadovna TARIX DARSLARIDA O'LKASHUNOSLIK MANBALARIDAN FOYDALANISH	210
Ko'makova Dilshoda Shirinqulovna KITOBSIZ KELAJAK YO'Q	215
Erbayeva D.J., Ungboyeva S. B. "YOSHLAR DUNYOQARASHINING SHAKLLANISHIDA ADABIYOT FANINING AHAMIYATI"	218
Тўрабоев Искандар Рустамжонович ТАРИХДА БУЮК САРКАРДАЛАРИМИЗНИНГ РАЗВЕДКА МАХОРАТЛАРИ	221
Rustamova Yoqubxon Turg'unaliyevna XORIJYIY TILLARNI O'RGANISHNING IJTIMOY AHAMIYATI.	225
Shosaidova Dilnoza Abdukaxarovna ALISHER NAVOIYNING FALSAFIY QARASHLARIDA YOSHLAR MA'NAVIYATINI YUKSALTIRISH MASALASI	227
To'raboyeva Sayyoraxon Rustamjon qizi, Fozilov Otabek Ma'rufjon o'g'li AXBOROTLI OLAM MUAMMOLARI VA INTERNETNING SALBIY OQIBATLARI MAVZUSINI YORITISHDA INTERFAOL METODLAR	230
Зульфия Каримова, Феруза Мелиева ЯХШИ ЎҚИТУВЧИНИНГ 12 ХИСЛАТИ	233
Туракулов Ойбек Хусанович КОРХОНА ВА ТАШКИЛОТЛАРДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИДА АМАЛИЁТ БАЗАЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ҲАМДА ДУАЛ ТАЪЛИМ ПРИНЦИПЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ	239
Юлдашев Илхас Нурметбаевич ЯНГИ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ОЛИБ БОРИЛАДИГАН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЎҚИТУВЧИНИНГ ҲИСОБГА ОЛИНАДИГАН ҚАСБИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ	243
Rasulova Marziya Jo'raqulovna ABDULLA O'RPOV QALBLARDA MANGU	248
Toshmatova Muqaddam Rahmonali qizi ABDULLA AVLONIY-BUYUK MA'RIFATPARVAR	251
Xudoyberdiyeva O'jamol Muzaffarovna FARZAND TARBIIYASIDA OTA-ONANING O'RNI	253
SAN'AT VA JISMONIY MADANIYAT	
Baxrillayeva Moxichexra Rahmatillayevna MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING HARAKAT KO'NIKMASINI O'YIN VOSITALARI ASOSIDA TASHKIL ETISH MEKANIZMLARI.	256
Shukrullayeva Gulrux ATOYINING HUSNI TA'LIL SAN'ATIDAN FOYDALANISH MAHORATI	260
Xudayberganova Xurshida Mo'minova MUSIQA DARSLARIDA O'QUVCHILARNING MUSIQIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHGA XIZMAT QILADIGAN PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	265
DARS ISHLANMALAR	
Нарбаева Шахноза Раимбергеновна БРАТЪЯ ГРИММ. "ГОСПОЖА МЕТЕЛИЦА"	269
Qunduzova Nazokat Yusupovna 4- SINF UCHUN "ASSALOM, NAVRO'ZI" MAVZUSIDA BIR SOATLIK DARS ISHLANMASI	271
Xamrayeva Nigora Axtamovna HAPPY ABC HOLIDAY !	277
Polvonova Mavluda Aliyevna SAMARQANDIM	282
Berdiyeva Sabina Zayniddin qizi TANGRINING TUHFASI – MUQADDAS AYOL!	291
Urazbayeva Muhabbat Jabbarbergenovna NUTQIY KOMPETENSIYA	294
Jamolova Mahbubaxon "O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINING O'STIRISH USULLARI"	297
O.C.ABPAJOB F.H. Берматов АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ЧИҚИНДИ ХОМ АШЁ БАЗАСИ АСОСИДА ЯНГИ ОРГАНО-МИНЕРАЛ ЎФИТ ТУРЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ	305
Халилова Одина Махмуд Мулибоев ТУГАРАК ИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИЯ ФАНИНИНГ ИМКОНИАТЛАРИНИ РИВОЖЛАШТИРИШ МЕТОДЛАРИ	309
Hamrayeva Diloromxon O'roqov Azamatxon Amirxon o'g'li ISLIM DINI TA'LIMOTI VA TASAVVUF	312
Polvonova Mavluda Aliyevna QATAG'ON QURBONLARI	316
Abdumalikova Gulchehra Meliqo'zi qizi CHET TILINI O'QITISHDA BOSHLANG'ICH BOSQICHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	325
Zarifha Isroilova ИНТЕГРАТИВ БИЛИМЛАР БЕРИШ ЖАРАЁНИДА ЁШЛАРНИ ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛАТИРИШИНИНГ БАЪЗИ ЙЎЛЛАРИ	328
З.Д. Мирзакаримова МУНОСАБАТ ФЕЪЛЛАРИНИНГ БИЛАН КЎМАКЧИСИ ВОСИТАСИДА БИРИКИШИ	332
З.Д. Мирзакаримова МУШОАДА ФЕЪЛЛАРИНИНГ БИЛАН КЎМАКЧИСИ ВОСИТАСИДА БИРИКИШИ	334
Shoeva Shakhzoda Nematjanovna HEURISTIC TECHNIQUES IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE	337
Qovulov Jo'rabek Mo'min o'g'li BUYUK IPAK YO'LINING QISQACHA TARIXI	342
Абдуллаев С.Х. Турсунова Ш.Б. ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИ ҚАСБИЙ КОМПЕТЕНЦИЯСИННИНГ ЎРНИ	347
Ergasheva Zaynura Ashrafovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATN TUZISHGA O'RGATISHDA TA'LIMIY O'YINLARDAN FOYDALANISH	355

ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА БЎЛАЖАК ЎҚИТУVЧИ КАСБИЙ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИНГ ЎРНИ

Абдуллаев С.Х.

НВХТХҚТМОМ доценти,

Турсунова Ш.Б.

НамДУ таянч докторанти

Аннотация: *Ушбу мақолада педагогик кадрлар тайёргарлиги сифатини сезиларли даражада ошириш учун педагогик ва техник билимлар синтезини таъминлаш зарур. Бўлажак технологик таълим ўқитувчисини касбий шакллантириш педагогик ва техник билимларни фан, таълим, техника, технология ва ишлаб чиқариш иқтисодиёти соҳаларидаги ўзгаришларга асосланган интеграцияси таълим жараёнининг самарадорлигини таъминлашга хизмат қилади.*

Калит сўзлар: *интеллектуал, компетентлик, малака, билим, кўникма, интеграция, технология, модернизация, маҳорат, ўқув-методик, креатив, коммуникатив, борлиқ, эвристика.*

Замонавий жамиятда таълим тизимини ривожлантиришнинг стратегик йўналиши - бу инсоннинг турли соҳаларда мақсадли мустақил фаолияти асосида унинг интеллектуал ва ахлоқий ривожланишидир. Жахоннинг ривожланган давлатлари қатори мамлакатимизда ҳам таълимдаги ислохотлар жараёнида мустақил таълимни рағбатлантириш муҳим йўналиш сифатида қаралмоқда. Мутахассиснинг касбий компетенцияси шахснинг мураккаб тузилмаси бўлиб, унинг фаолиятини аниқлаб беради ва умуммаданий, касбий билимлар, маҳорат, кўникмалар, касбий ижодий ёндашув, шахснинг ижтимоий йўналтирилганлиги, умуман, касбий вазифалар самараси ечим топишни таъминловчи мажмуадир. Мазмун-моҳиятига кўра, мутахассиснинг касбий компетенцияси билимлардан иборат: функционал (турли фан соҳаларини ташкил этиш принциплари ҳақидаги билимлар) ҳаракат ҳақидаги амалий билимлар (методик ва технологик) ҳамда шахснинг ўз билимларидан иборат. Буларнинг натижасида мутахассиснинг касбий, коммуникативлик маҳорати ва кўникмалари шаклланади, лойиҳалаш, тажрибавий ва технологик вазифаларни ижобий ечиш имкониятлари пайдо бўлади. Янгиланган таълим тизимини жорий этишда ҳар бир бўлажак ўқитувчининг ўз фанига ва баркамол авлод таълим тарбиясига оид касбий компетентлигини шакллантириш ва уларни педагогик фаолиятда изчил қўллаш билиш маҳоратига эга бўлиши бугунги куннинг муҳим талабидир. Технологик таълим ўқитувчисини касбий-педагогик тайёрлаш сифатини тубдан ошириш унинг мазмуни билан бевосита

боғлиқдир. Педагогик кадрлар тайёргарлиги сифатини сезиларли даражада ошириш учун педагогик ва техник билимлар синтезини таъминлаш зарур. Бўлажак технологик таълим ўқитувчисини касбий шакллантириш педагогик ва техник билимларни фан, таълим, техника, технология ва ишлаб чиқариш иқтисодиёти соҳаларидаги ўзгаришларга асосланган интеграцияси таълим жараёнининг самарадорлигини таъминлашга хизмат қилади. Ушбу жараён бўлажак технологик таълим ўқитувчисини тайёрлаш мазмунини асослаш ва касбий компетентлигини шакллантириш технологиясини яратишда муайян ўзгаришларни амалга ошириш заруриятини келтириб чиқаради. Бўлажак технологик таълим ўқитувчисининг касбий компетентлигини шакллантириш муаммосини ўрганиш ишига бир қатор илмий ишлар бағишланган. Бироқ бу муаммонинг турли жиҳатлари ва аспектларига олимларнинг қизиқишлари камаймаяпти, бу эса узлуксиз таълим тизимини модернизациялаш ва ривожлантиришнинг ҳозирги замон босқичида алоҳида аҳамиятга эгалигидан ва унинг долзарблигидан гувоҳлик беради. Назарий манбалар мазмуни билан танишиш, олий таълим муассасалари фаолиятини ўрганиш ва далилларни таҳлил этиш технологик таълими ўқитувчиларини касбий компетентлигини шакллантиришда бир қатор қарама-қаршиликлар мавжудлигини кўрсатди, ҳусусан:

- олий таълим муассасаси битирувчисининг етук мутахассис маълумоти даражаси билан Давлат таълим стандартининг модернизациялашган мазмуни ва хажмига қўйилаётган меъёрий талаблар ҳамда унинг шахсий имкониятларини рўёбга чиқариш даражаси ўртасида;

- олий таълим муассасаларида технологик таълим ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш жараёнида қўлланилаётган анъанавий ҳамда инновацион методлар ўртасида;

- ўқитувчи шахси ва унинг касбий компетентлигини шакллантиришда педагогик жиҳатдан қўллаб-қувватлашга қаратилган олий таълим муассасалари фаолияти билан талабани бўлажак ўқитувчи сифатида тайёрлаш жараёнини ривожлантириш механизми ҳамда қонуниятлари ўртасида;

- педагогик туркум фанларнинг технологик таълим ўқитувчиси шахсий ҳамда касбий компетентлигини шакллантириш борасида умумкасбий ва мутахассислик фанлари билан интеграциялаш имкониятларидан етарлича фойдаланилмаётганлиги ўртасида;

- илмий-техник тараққиёт, янгиланиб бораётган жамиятнинг маҳоратли педагог шахсига нисбатан ортиб боровчи талаблари билан технологик таълим ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш асосий қисмининг ўз-ўзини ривожлантириб бориш шароитида фаолият юритишга тайёр эмасликлари ўртасидаги зиддият кабиларни кўрсатиш мумкин.

Бу каби қарама-қаршиликларни бартараф этиш йўлларида бири бўлажак ўқитувчиларни касбий компетентликларини шакллантиришдан иборатдир. Бўлажак технологик таълим ўқитувчиларини касбий компетентлигини шакллантириш, олий таълим муассасаларида уларнинг касбий ва шахсий камолотини таъминлаш учун зарур педагогик шарт-шароитларни яратиш, технологик таълим ўқитувчиларини тайёрлаш мазмуни ва тузилмасини модернизациялаш, психологик-педагогик шароитларини аниқлаш ҳамда унинг сифатини назорат қилиш ва баҳолаш механизминини ишлаб чиқиш орқали мутахассис компетентлигини шакллантиришнинг асосий мақсадини белгилайди. Таълим жараёнини такомиллаштиришнинг муҳим омили олий таълим тизимида технологик таълим ўқитувчилари касбий компетентлигини юқори даражада шакллантирилиши билан узвий боғлиқ. Шу сабабли, замонавий таълим технологиялари имкониятларидан ҳамда яратилаётган ўқув услубий мажмуалардан унумли фойдаланиш негизида технологик таълим ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш жараёнининг назарий ҳамда амалий асосларини яратиш долзарб вазифалардан бири эканлигини белгилайди. Шу муносабат билан технологик таълими ўқитувчиларини олий таълим муассасасида тайёрлаш давридан талаб қилинадиган касбий компетентлик даражасини таъминлайдиган янгича ёндашувларни илмий асослаш долзарб вазифа бўлиб келмоқда. Мутахассисларни касбий жиҳатдан тайёрлаш борасида хорижий мамлакатларда амалда бўлган таълим мазмунини бевосита ўрганиши шуни кўрсатдики, Фарб мамлакатларида асосий ўринни мутахассиснинг компетентлик малака даражаси эгаллайди. Республикамизнинг миллий таълим тизими моҳиятига кўра таълим мазмунининг минимал талаблари билим, кўникма ва малакага асосланади. Агарда «компетент» ва «компетентлик» тушунчаларининг этимологик тахлилига назар ташласак, улар тасодифан юзага келмаганлигини англаш мумкин. Компетентлик талаба томонидан алоҳида билим ва малакаларни эгалланишининг эмас, балки ҳар бир мустақил йўналиш бўйича интегратив билимлар ва ҳаракатларнинг ўзлаштирилишининг назарда тутати. Битирувчиларнинг касбий тайёргарлиги даражасига қўйилувчи талаблар нуқтаи назаридан компетентлик талабаларнинг муайян вазиятларда билим, малака ва фаолият усуллари тўпламини мақсадга мувофиқ қўллаш қобилиятини англатади.

Компетентлик - бу талабанинг шахсий ва ижтимоий аҳамиятга эга касбий фаолиятини амалга оширилиши учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг эгалланиши ҳамда уларни касбий фаолиятда қўллаш олиши билан ифодаланади. Мазкур ўринда «компетентлик» тушунчасининг моҳияти ҳам тўла очилади, у қуйидаги икки кўринишда намоён бўлади:

- компетентлик талабаларнинг шахсий сифатлари тўплами

- касбий соҳанинг таянч талаблари сифатида.

Таълим мазмунининг ўқув режадаги фанлар блоклари (барча фанлар учун), фанлараро (фанлар тўплами учун) ва предметли (маълум бир фан учун) тарзда гуруҳланганлиги боис қуйидаги уч даражани намоён этувчи компетентликни эътироф этиб ўтамиз: - таянч компетентлик (таълимнинг гуманитар, ижтимоий иқтисодий мазмунига кўра); - фанлараро компетентлик (умумкасбий тайёргарликнинг ўқув фанлари ва таълим блокларининг маълум доирлигига кўра); - битта предмет(фан) бўйича компетентлиги (махсус ўқув фани доирасида аниқ ва маълум имкониятга эгаллигига кўра). Шундай қилиб, таянч компетентлик олий педагогик таълимнинг ҳар бир босқичи учун таълим блоклари ва ўқув фанлари даражасида аниқланади. Таянч компетентлик тартибини белгилашда касбий педагогик таълимнинг асосий мақсадларига мувофиқ ижтимоий ва шахсий тажрибанинг моҳияти, ижтимоий жамиятда касбий фаолиятни ташкил этиш жараёнида ҳаётий кўникмаларни эгаллашга имкон берувчи асосий турлар муҳим аҳамият касб этади. Ушбу нуқтаи назардан улар қуйидаги компетентлик турларига бўлинади:

1. Яхлит-мазмунли компетентлик. Бу талабанинг қадриятли йўналишлари билан боғлиқ, унинг ижтимоий борлиқни ҳис эта билиши ва тушуниш қобилияти, мустақил ҳаёт йўлини топа олиши, ўзининг ижтимоий жамиятдаги роли ва ўрнини англаб олиши, ҳаракатларни ташкил этишда аниқ мақсадни белгилаш ҳамда қарор қабул қилиш малакаси, дунёқараши билан боғлиқ компетентлик, у талаба учун ўқув ва бошқа вазиятларда ўзини аниқлаш механизмини таъминлайди. Талабанинг индивидуал таълим йўналиши ва унинг ҳаётий фаолиятининг умумий дастури ана шу компетентликка боғлиқ.

2. Ижтимоий-маданий компетентлик. Талаба чуқур ўзлаштириши зарур бўлган билим ва фаолият тажрибасининг доираси бўлиб, миллий ва умуминсоний маданиятлар ҳусусиятлари, инсон ва инсоният ҳаётининг маънавий-ахлоқий асослари, оилавий ва ижтимоий анъаналарнинг маданий асослари, инсон ҳаётида фан ва диннинг роли, уларнинг моддий борлиққа таъсири, турмуш ва дам олиш борасидаги билимлар, масалан, бўш вақтни самарали ташкил этиш усуллари билиши.

3. Ўқув-билиш компетентлиги, бу талабанинг ўрганилаётган аниқ объектлар билан боғлиқ мантиқий, методологик ва ижтимоий фаолияти элементларидан иборат бўлган мустақил фикрлаш компетентликларининг тўплами бўлиб, унга мақсадни кўра билиш, фаолиятни режалаштириш, унинг мазмунини таҳлил қилиш, рефлексия, фаолиятга шахсий баҳо бериш борасидаги билим ва малакалар киради. Ўрганилаётган объектларга нисбатан талабаларни креатив кўникмалари, яъни билимларни бевосита борлиқдан олиш, ностандарт вазиятларда муаммони ҳал этишнинг ҳаракат усуллари ва эвристик методларини эгаллайди.

4. Ахборот олиш компетентлиги. Аудио-видео кўрсатув воситалари ва ахборот технологиялари ёрдамида мустақил изланиш, таҳлил қилиш ва зарур ахборотларни танлаб олиш, уларни ўзгартириш, сақлаш ва узатиш маҳорати шакллантирилади. Ушбу компетентлик талабанинг ўқув фанлари асосларини муҳим ахборотлар асосида ўзлаштиришини таъминлайди.

5. Коммуникатив компетентлик. Таълим олувчилар билан ўзаро муносабатлар, уларнинг усуллари, мулоқот жараёнида устувор ўрин тутувчи тилни ўзлаштириш, гуруҳларда ишлаш кўникмалари, жамоада турли хил маънавий-маърифий тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишни билишни ўз ичига олади.

6. Ижтимоий-фаолиятли компетентлик фуқаролик (фуқаро, кузатувчи, сайловчи, вакил вазифасини бажарувчи), ижтимоий меҳнат соҳаси (истеъмолчи, харидор, мижоз, ишлаб чиқарувчи ҳуқуқлари), оилавий муносабатлар ва мажбуриятлар, иқтисод ва ҳуқуқ масалалари, касбий, шунингдек, шахсий мавқеини аниқлаш борасидаги билим ва тажрибаларни эгаллаш (хусусан, меҳнат бозоридаги мавжуд вазиятни таҳлил қилиш, шахсий ва ижтимоий манфаатларни кўзлаб, ҳаракат қилиш маҳорати, меҳнат ҳамда фуқаролик муносабатларининг одобини билиш)ни аниқлатади.

7. Амалий фаолиятга оид компетентликда бир ҳаракат ҳолатидан иккинчи ҳаракат ҳолатига кўчира олиш, ҳаракат ва амалларни янги вазиятларда қўллаш олиш, янги ахборотлар ичида тез йўналиш олиш кўникмалари тушунилади.

Мутахассисни тайёрлашнинг бўлажак касбни эгаллаш бўйича ўқув ва билиш фаолиятини ўз ичига оладиган меъёрий моделини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. У олий таълим муассасаси битирувчиси тегишли йўналиш ва тайёргарлик даражасининг малакавий ҳарактеристикасида ифодаланган ва илмий асосланган билим, кўникма ва малакалар шахснинг касбий муҳим ҳислатлари таркибини акс эттиради. Жумладан, технологик таълим таълим йўналиши бўйича ўқитувчи малакасини олган олий таълим муассасаси битирувчиси: давлат таълим стандартлари талабларига мувофиқ равишда педагогик фаолият олиб боришга тайёр бўлиши, юқори назарий ва амалий тайёргарлик даражасини таъминлайдиган замонавий ўқитиш технологияларидан фойдаланиши, таълим дастурларини ишлаб чиқишда иштирок этиши, уларни ўқув режаси ва ўқув жараёнига мувофиқ равишда тўла ҳажмда амалга оширилиши учун масъул бўлиши, таълим олувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини назорат этишни ташкил этиши, олинган билимларни амалий фаолиятда қўллашга уларни тайёрлаши ва таълим олувчиларнинг мустақил ишларини назорат қилиши, аниқ ўқув фани ўқув-методик жиҳозланишининг базасини яратиши; таълим муассасасининг илмий-методик фаолиятида иштирок этиши, синф раҳбари вазифасини бажариши,

таълим олувчилар билан тарбиявий ишни ташкил этиши ва ўтказиши, ўқув режалари ва дастурларининг бажарилишини таъминлаши, таълим интизомини таъминлаши, таълим олувчиларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этиши, ўз касбий малакасини ошириши лозим. Мутахассиснинг малакавий тавсифида, таълим йўналиши бўйича бакалаврларни тайёрлаш мазмуни асосан бўлажак ўқитувчи билимининг фаолиятли-ижодий аспекта билан ифодаланган ва у ўрта махсус касб-ҳунар таълимининг касбий вазифаларини яхлит ҳал этиш тажрибасини назарда тутди. Касбий компетентлилик мутахассис фаолиятини ва унинг ички тузилиши муҳим ҳарактеристикаларини акс эттиришга таянади деб тушунишга асосланган ҳолда, касбий компетентлилик структурасини унинг асосий компонентларини тавсифлаш нуқтаи назаридан ойдинлаштириш мумкин. Педагогик фаолиятга нисбатан унинг компонентларини педагог фаолиятининг нисбатан мустақил функционал турлари сифатида ажратиш ёндашуви устун туради. Психологлар Л.С.Виготский, А.Н.Леонтьев, П.Я.Гольперин ишларига таянадиган фаолиятли ёндашувни изчил амалга оширилиши олий таълим муассасасида ўқитиш мақсади сифатида ўқитиш субъектида маълум фаолиятни бажаришда касбий тайёргарликни тарбиялашни кўзда тутди. У ҳолда олий таълим муассасаларида ўқитишнинг асосий натижаси талабаларда касбий вазифаларни амалга ошириш, фаолият масалаларини ҳал этиш билимларини шакллантиришдан иборат бўлади. Масаланинг бундай воситалар, методларга ва талабада фаолиятнинг маълум турини тарбиялашни амалга ошираётган ўқитувчининг билимларига ҳам бошқача ёндашувни талаб этади. Фаолиятли ёндашувнинг амалга оширилишига Б.Джураеванинг фикри кўп даражада мос келади: у ўқитувчи фаолиятининг ушбу турларини ажратади: ўқув-методик, креатив, коммуникатив-ташкилий.

Педагогик фаолиятнинг структуравий элементлари сифатида қуйидагилар келади:

1. Мазкур фан учун ҳос бўлган билимлар таркибини мутахассис касбий фаолиятининг типик масалалари структурасига интеграциялаш. Ўқув фанини ўқитиш мақсадларини ишлаб чиқиш ва таснифлаш.

2. Фаннинг ўқув-методик мазмунини танлаш ва ўқитиш дастурини талабаларнинг билиш фаолиятлари элементлари бўйича ёйиш.

3. Креатив фаолият - барча ажратилган мавзулар бўйича ўқув дастурига мувофиқ равишда ўқув-методик таъминотни ишлаб чиқиш.

4. Талаба ва ўқитувчи ўзаро ишлашининг коммуникатив ташкилий аспектларини талабаларнинг ўзича бошқариладиган иши жараёнида ишлаб чиқиш.

Бундай ёндашувда эътибор талабаларнинг ўзича бошқариладиган ўқув фаолияти жараёнида ўқитувчи ва талабаларнинг ўзаро ишлашларини ташкил

этиш заруратига қаратилган. Фаолиятнинг бу турлари касбий-йўналтирилган ўқитиш технологиясини лойиҳалаш, тузиш ва амалга оширишда уқитувчи томонидан бутунлай ва тўла амалга оширилади. Муаллиф томонидан таклиф этилган ёндашув унинг элементлари тўлалигига даъво қилолмайди, чунки педагогик маданият фаолиятнинг барча томонлари ва соҳалари етарлича аниқ очиб берилмаган. Масалан, педагогик ҳодисаларга илмий ёндашувнинг амалга оширилиши педагогда эвристик изланиш билимларини, илмий-педагогик тадқиқот методларини, шу жумладан шахсий тажрибаси ва бошқаларнинг тажрибасини таҳлил қилишни эгаллаганликни талаб қилади, бу эса тадқиқот, рефлексив ва бошқа вазифаларни амалга ошириш билимини назарда тутди. Ўқитувчиларнинг касбий компетентлиги педагогик меҳнатнинг барча томонларида: касбий фаолиятда, кундалик муносабатларда, шахсият ривожланишида, меҳнатнинг мажмуий натижасида намоён бўлади ва унинг барча компонентлари шаклланганлигини талаб этади. Шунини таъкидлаш керакки, олий таълим муассасалари ўқитувчисининг энг муҳим вазифаси талабаларнинг касбий компетентликларини барқарорлаштириш, тўлдириш ва узатиш механизмларини бошқариш имкониятларини босқичма-босқич тарбиялаш учун психолог-педагогик шароитларни яратишдан иборат. Уларни амалга ошириш босқичлари қуйидагича:

- талабанинг фаолиятини ўқитувчи бошқариши;
- ўқитувчи ва талаба томонидан касбий компетентлилик иш механизмларининг биргаликда бошқарилиши;
- бўлажак мутахассиснинг касбий ўз-ўзини ривожлантиришини ўзи бошқариши.

Технологик таълим ўқитувчиларини касбий компетентлигини шакллантиришда талабаларнинг педагогик ҳамда ишлаб чиқариш муаммоли вазиятларида аниқ қарор қабул қила олиш қобилиятларини ривожлантириш, таълим йўналиши ўқув режасидаги фанлар бўйича ахборотлар олиш имкониятига эга бўлишлари учун фанлараро ўзаро алоқадорликка эришиш асосида муаммоли вазиятли топшириқларни ишлаб чиқиш уни тизимлаштириш, педагог кадрлар тайёрлаш тизими сифатини оширишда таълимнинг янги шаклларида фойдаланиш, фундаментал, хусусан, педагогик ва техник билимларни ўзлаштиришда фанлараро узвийлик ва узлуксизликни таъминлаш, педагогик фанларнинг гуманитар, ижтимоий-иқтисодий, математика ва табиий фанлар ҳамда умумкасбий ва мутахассислик фанлари билан ўзаро алоқаси кўп қиррали муаммо бўлганлиги сабабли назарий ва амалий жиҳатларини илмий асослашни тақозо этади. Педагогик билим - субъект томонидан амалга оширилувчи барча турдаги фаолиятни йўлга қўйиш имконини берувчи маълумотлар тизими ҳисобланади. У ташкилий, хўжалик, ижтимоий ва иқтисодий мазмунга эга фаолиятнинг таркибий қисми бўлиб,

жамият моддий ва маънавий ҳаётининг барча соҳаларида педагогик хусусиятларнинг намоён бўлишини асослайди. Ўз навбатида техник билимлар бўлажак мутахассисда қатъиятлилиқ, пухта режалаштириш, юзага келиши мумкин бўлган вазиятларни баҳолай олиш, вазиятга оқилona ёндашиш каби сифатларни тарбиялаш имкониятига эга. Бу кўп жиҳатдан субъектнинг ижтимоий ва ижтимоий-педагогик йўналганлиги, шунингдек, жамият ҳаётига тобора чуқур сингиб бораётган техника тараққиёти билан боғлиқ.

Педагогик туркум фанлари ва умуммуҳандислик фанлари ўртасидаги ўзаро алоқадорлик ишлаб чиқариш йўналиши махсус технологиясининг санъат, маҳорат ва зукколик тарзида талқин этилади. Ўқув жараёнига ахборот технологияларини кенг кўламда татбиқ этиш шароитида «педагогик технология» тушунчасининг моҳияти ўзгармоқда.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Очиллов М. Янги педагогик технологиялар. – Қарши. Насаф, 2000.
2. Педагогика назарияси ва тарихи. 1-қисм. Педагогика назарияси. – Тошкент: “Iqtisod-moliya”, 2007.
3. Педагогика: 1000 та саволга 1000 та жавоб / Мет. қўлл. У.И.Иноятов, Н.А.Муслимов, М.Усмонбоева, Д.Иноғомова. – Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2012.
4. Педагогика фанидан изоҳли луғат / Тузувчилар Ж.Ю.Ҳасанбоев ва бошқ. – Тошкент: “Fan va texnologiya” нашриёти, 2009.
5. Психология. Қисқача изоҳли луғат / Тузувчилар: М.Г.Давлетшин ва бошқ. Масъул муҳаррир М.Г.Давлетшин. – Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 1998.
6. Сайидахмедов Н. Педагогик маҳорат ва педагогик технология. – Т.: ОПИ, 2003.
7. Султонова Г.А. Педагогик маҳорат. – Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2005.
8. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. – Т.: Фан, 2005.
9. Қудратов Т. Нутқ маданияти асослари .ОЎЮ учун ўқув қўлл. – Т.: “Педагог”, 1993.
10. Husanov B., G'ulomov V. Muomala madaniyati . Darslik. – Т.: “Iqtisod-moliya”, 2009.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATN TUZISHGA O'RGATISHDA TA'LIMiy O'YINLARDAN FOYDALANISH

Ergasheva Zaynura Ashrafovna

*Tayloq tumani 5-umumta'lim
maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Bu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarni matn tuzishga o'rgatishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish jarayoni o'yinlar misolida bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ona tili darslari, matn tuzish, didaktik o'yinlar, o'yin turlari.*

Mamlakatimizda yosh avlodni barkamol va har tomonlama yetuk bo'lib voyaga yetishlarida ta'lim tizimida yangicha yondashuv va metodlardan foydalanish muhim o'rin egallamoqda. Boshlang'ich sinf ta'limi o'quvchilarning bilim darajalarini shakllantirishning muhim bo'g'inlaridan hisoblanadi. Mazkur bosqichni esa yanada samarali vositalar yordamida o'qitish o'quvchilarning mukammal bilim olishlarini ta'minlab beradi.

Ta'limiy o'yinlar o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malaka darajasini tekshirishda qo'llaniladi. Ona tili darslarida o'quvchilarning savodini chiqarish, grammatik tushunchalarini shakllantirish, ularning nutqiy va imloviy savodxonligini oshirishda qo'llaniladigan usullar, mashqlar va variantlar juda ko'p. Fonetik, grammatik, orfografik tushunchalarini mustahkamlash, nutqiy malakalarni mukammal shakllantirishda ona tili fanidan belgilangan mashqlar qatorida ta'limiy o'yinlar muhim o'rin tutadi. Didaktik va ta'limiy o'yinlar ta'limning ko'rgazmaliligini, o'quvchilar nutqi harakatini o'z ichiga oladi, buning natijasida idrok etishda mushtaraklik vujudga keladi. Bu o'quvchilar o'qituvchidan eshitgan ma'lumotlarni va bilimlarni zexn bilan o'ylab olishga va o'sha aytilganlarni ifodalab berishga, ya'ni ta'limiy o'yin qoidalarni o'zlari bajarishga imkon beradi. Ta'limiy o'yinlarning bu tarzda tuzilishi xususiyatlari o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilish imkoniyatini tug'diradi, shu bois ular o'yin vaqtida qiziqish bilan harakat qiladi.

O'yinni tashkil qilishda o'qituvchi quyidagi tamoillarga amal qilishi kerak:

- o'yin qiziqarli, sodda, tushunarli, aniq bo'lsin;
- o'yin mavzuga mos, chuqur mazmunli bo'lsin;
- o'yinda iloji boricha ko'proq o'quvchi ishtirok etsin;
- o'yinda qiziqarli narsa ko'p bo'lsin;
- o'yin o'tkazilishi muddati, tartibi aniq bo'lsin;
- o'yin o'quvchilarning muayyan malakalarini shakllantirsin;
- o'yin g'oliblari rag'batlantirilib borilsin.